

УДК 37:82-96:347.781.5

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-60>**Олександра ШИНКАРУК,**

orcid.org/0000-0002-5494-1370

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації

Національного університету біоресурсів і природокористування України

(Київ, Україна) aleksandra.shyn5@gmail.com

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ» В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНИХ ДОСЛІДНИКІВ

У статті здійснено аналіз сутності поняття «академічна доброчесність» в інтерпретації сучасних дослідників (Бернацький О., Дегтярьова І., Зінченко В., Сопова Д., Тицька Я., Хмарський В. та ін). Проаналізовано трактування даного поняття у нормативно правових актах, зокрема у Законі України «Про освіту» та Декларації про дотримання академічної доброчесності учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти. Встановлено, що у сучасній науковій літературі існують різноманітні трактування щодо поняття «академічної доброчесності», тому є потреба здійснити аналіз його сутності. Метою наукової розвідки є аналіз та узагальнення сутності поняття «академічна доброчесність» у науковій літературі. У ході дослідження виокремлено ряд підходів до трактування сутності академічної доброчесності, зокрема морально-етичний, аксіологічний, юридичний, культурологічний, системний. У більшості праць академічну доброчесність розглядають як сукупність етичних принципів і правил (Я. Тицька, В. Хмарський та ін.). Часто дане поняття трактується крізь призму академічних цінностей (В. Зінченко та ін.) в аксіологічному підході. Правовий контекст академічної доброчесності відображений у юридичному підході (О. Бернацький та ін.). Як невід'ємну складову культури закладу освіти чи наукового співтовариства обґрунтовують сутність поняття академічна доброчесність дослідники застосовуючи культурологічний підхід. Системний підхід у свою чергу передбачає взаємодію академічного середовища з соціальними, економічними та політичними факторами на різних рівнях (І. Дегтярьова та ін.). Аналіз сутності поняття академічна доброчесність, із позиції різних підходів до його інтерпретації, свідчить про те, що це сукупність морально-правових норм, принципів та цінностей, які спрямовують та регулюють поведінку учасників освітньо-наукового процесу закладів освіти та науки.

Ключові слова: доброчесність, академічна доброчесність, етичні принципи та норми, підходи до трактування сутності поняття академічної доброчесності.

Oleksandra SHYNKARUK,

orcid.org/0000-0002-5494-1370

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Philosophy and International Communication

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) aleksandra.shyn5@gmail.com

THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF ACADEMIC INTEGRITY IN THE INTERPRETATION OF MODERN RESEARCHERS

The article analyzes the essence of the concept of "academic integrity" as interpreted by modern researchers (O. Bernatskyi, I. Degtiareva, V. Zinchenko, D. Sopova, Ya. Tytska, V. Khmarskyi, etc.). The interpretation of this concept in normative legal acts, in particular in the Law of Ukraine "On Education" and the Declaration on the observance of academic integrity by a participant in the process of implementing state policy in the field of education quality is analyzed. It has been established that there are different interpretations of the concept of "academic integrity" in modern scientific literature, so there is a need to analyze its essence. The goal of scientific research is the analysis and generalization of the essence of the concept of "academic integrity" in scientific literature. In the course of study a number of approaches to the interpretation of the essence of academic integrity including moral and ethical, axiological, legal, cultural and systemic were singled out. Academic integrity is considered as a set of ethical principles and rules (Ya. Tytska, V. Khmarskyi et al.) in most works. Often this concept is interpreted through the prism of academic values (V. Zinchenko and other researchers) in an axiological approach. The legal context of academic integrity is reflected in the legal approach (O. Bernatskyi et al.). As an integral part of the culture of an educational institution or a scientific community researchers justify the essence of the concept of academic integrity using a cultural approach. The system approach, in turn, involves the interaction of the academic environment with social, economic and political factors at various levels, individual, institutional and national (I. Degtiareva et al.). The analysis of the essence of the concept of academic integrity, from the standpoint of different

approaches to its interpretation shows that it is a set of moral and legal norms, principles and values that direct and regulate the behavior of participants in the educational and scientific process of educational and scientific institutions.

Key words: *integrity, academic integrity, ethical principles and norms, approaches to the interpretation of the essence of academic integrity concept.*

Постановка проблеми. Академічна доброчесність є важливою складовою освітньої та наукової діяльності, що сприяє формуванню високої академічної культури науково-педагогічних та наукових працівників і здобувачів освіти. В умовах інтеграції вітчизняної вищої освіти до європейського простору вищої освіти важливість формування в освітньому середовищі академічної доброчесності зростає.

Аналіз досліджень. Аналіз останніх досліджень вітчизняних науковців свідчить, що в останні роки все більше уваги приділяється питанням академічної доброчесності в освітньому і науковому середовищі. В контексті виокремлення підходів до трактування сутності поняття академічна доброчесність опиралися на дослідження таких науковців як Бернацький О., Дегтярьова І., Зінченко В., Сопова Д., Тицька Я., Хмарський В. та ін., а також на Закон України «Про освіту»

Мета статті – аналіз сутності поняття «академічна доброчесність» у науковій літературі та виокремлення основних підходів до трактування даного феномену.

Виклад основного матеріалу. Поняття «академічна доброчесність» термін складається з двох слів – «академічна» (academic) та «доброчесність» (integrity), що перекладається як «порядність», «цілісність», «моральна чистота». Історія впровадження цього терміну детально проаналізована В. Хмарським (Хмарський, 2016): «академічна» походить від слова «Академія», так називалася школа у якій у IV столітті до н.е. читав лекції Платон. Пізніше так почали називати навчальні заклади найвищого рівня, використовувати поняття «академічний», що засвідчує найвищий рівень досягнень у науці та мистецтві. Доброчесність (церковнослов'янське: ціломудрія, моральна й тілесна чистота та невинність, цнота, латинською: castitas; англійською: chastity, integrity) визначає «моральну чистоту», «порядність», «цілісність, завершеність», а також «якість або стан недоторканості» (Доброчесність, 2023).

Стосовно освітньо-наукової сфери цей термін визначається як необхідна морально-етична складова діяльності учасників освітнього та наукового процесу, що передбачає дотримання ними певних унормованих правил. В українських наукових джерелах термін «academic integrity» використовується у таких варіантах «академічна поряд-

ність», «академічна чесність», «академічна доброчесність».

На думку Д. Сопової термін «академічна доброчесність» є складним міжпредметним визначенням що «охоплює загальну академічну культуру закладу вищої освіти, внутрішню культуру людини, духовну культуру, має системний характер стосовно норм, цінностей, правил, традицій написання наукових робіт, етичної відповідальності за наслідки власних досліджень». При визначенні терміну «академічна доброчесність» вона виокремлює такі основні етичні якості майбутніх фахівців як сумління, відповідальність, сміливість, справедливість, повага, порядність, довіра та мужність (Сопова, 2018).

В. Хмарський для розуміння поняття «academic integrity» використовує словосполучення «академічна порядність» та «академічна чесність», як синоніми. Академічна порядність – це моральний кодекс або етична політика академічного середовища, що включає такі цінності як уникнення омани чи плагіату, дотримання академічних стандартів, чесності і ретельності у дослідженнях та академічних публікаціях (Хмарський, 2016).

Я. Тицька визначає академічну доброчесність як «складну міждисциплінарну категорію, яка поєднує в собі етичні норми й правила поведінки людини в освітньо-науковому середовищі та механізми й інструменти, за допомогою яких останні реалізуються на практиці» (Тицька, 2018: 194). Тобто поняття доброчесності об'єднує морально-етичну поведінку та засоби її досягнення. Впровадження принципів доброчесності передбачає трансформацію усієї системи освіти і науки, реформування усталених норм, правил, устоїв, що не відбувається одномоментно і потребує часу і ресурсів.

О. Бернацький наголошує на дуалістичну природу академічної доброчесності, що базується на етичних принципах і правових нормах: «академічна доброчесність є сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової і творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень» (Бернацький, 2020: 80).

Декларацією про дотримання академічної доброчесності учасником процесу реалізації

державної політики у сфері якості освіти термін «академічна доброчесність» визначено як «дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти України та фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу» (Декларація, 2019).

Нормативне визначення поняття «академічна доброчесність» наведено у статті 42 Закону України «Про освіту» і стосується усіх учасників освітнього процесу: здобувачів освіти, педагогічних і наукових працівників. **Академічна доброчесність** – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (Про освіту, 2017).

Дотримання академічної доброчесності у вищих начальних закладах, на думку В. Зінченко, передбачає що у процесі навчання чи досліджень студенти, викладачі та молоді науковці повинні керуватися передусім принципами реального навчання та чесної праці. Поняття академічної доброчесності включає в себе такі цінності: запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату;

підтримка академічних стандартів; чесність і ретельність у дослідженнях та науковому видавництві (Зінченко, 2020).

Фундаментальні цінності академічної доброчесності було розроблено у 1999 році Міжнародним центром академічної доброчесності (ICAI). Визнано, що академічну доброчесність у науково-освітній сфері забезпечує дотримання п'яти основоположних цінностей (див. табл. 1): чесність, довіра, справедливість, повага та відповідальність, а також відвага діяти, дотримуватися цих принципів незалежно від перешкод (Фундаментальні, 2023).

За результатами аналізу впровадження заходів з формування академічної доброчесності у Донецькому національному університеті економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського В. Зінченко дійшла висновку, що забезпечення академічної доброчесності на національному рівні, як і на рівні освітнього закладу безпосередньо залежить від дотримання морально-етичного принципів кожним із учасників освітнього процесу (Зінченко, 2020).

Феномен академічної доброчесності, а відповідно і умови його формування, І. Дегтярьова

Таблиця 1

Фундаментальні цінності академічної доброчесності Міжнародний центр академічної доброчесності

Чесність	обов'язкова основа викладання, навчання, дослідження і роботи, та необхідна передумова повноцінної реалізації довіри, справедливості, поваги та відповідальності. Істотно важливо, щоб академічні принципи і процедури, якими керується спільнота, несли чітке повідомлення про те, що фальсифікація даних, брехня, списування, обман та інші прояви нечесної поведінки є неприйнятними
Довіра	коли у академічній спільноті чесність інституціоналізована як цінність, вона уможливорює розвиток довіри. Довіра виникає з часом і досвідом та будується, в першу чергу, на основі дій, а не слів. Інституціоналізації довіри сприяє професорсько-викладацький склад, який ставить зрозумілі вимоги до завдань та має прозору систему оцінювання роботи студента, а також студенти, які підходять до виконання завдань чесно, ретельно та самостійно
Справедливість	складові принципу справедливості: справедливе ставлення при формуванні етичних комісій; здатність прогнозувати, прозорість, чіткі та обґрунтовані очікування; правильна та об'єктивна реакція на нечесну поведінку чи порушення академічної доброчесності; чесне, відповідне та неупереджене оцінювання
Повага	наукові спільноти можуть лише тоді досягнути успіху, якщо у них панує повага до членів спільноти, їх різноманітності та інколи суперечливих точок зору
Відповідальність	відповідальність за дотримання принципів доброчесності є як особистим обов'язком, так і спільною справою. Кожен член академічної спільноти – кожен студент, член професорсько-викладацького складу, представник адміністрації, несуть відповідальність за дотримання принципів академічної доброчесності під час навчання, викладання та здійснення наукових досліджень
Відвага	це радше якість чи здатність, аніж цінність як така. Трансформувати розмови про цінності в активну дію та відстоювати їх, зіткнувшись із тиском з боку інших чи їх відмінними від власних поглядами, вимагає цілеспрямованості, відданості та відваги

Джерело: (Фундаментальні, 2023).

Рівні формування академічної доброчесності (за І. Дегтярьовою)

Рівень	Сфера впровадження
<i>Індивідуальний</i>	дотримання академічної етики на персональному рівні – конкретного студента, викладача, науковця, керівника
<i>Інституційний</i>	культивування академічної доброчесності на інституційному рівні, тобто на рівні закладу вищої освіти або наукової установи, яка включає впровадження етичних принципів у навчальний процес, оцінювання та рейтингування академічного персоналу
<i>Системний</i>	формування моральних цінностей та етичних принципів академічної доброчесності на рівні системи вищої освіти та науки на засадах законодавчих і нормативно-правових актів
<i>Колегіальний</i>	дотримання академічної доброчесності на рівні академічного середовища у широкому його розумінні як формального/неформального об'єднання суб'єктів освітньої та наукової діяльності (студентів, аспірантів, дослідників, викладачів, адміністраторів, рецензентів, експертів)

Джерело: (Дегтярьова, 2016).

розглядає на чотирьох рівнях: індивідуальному, інституційному, системному, колегіальному (див. таблицю 2). «Індивідуальний та колегіальний рівень є більш особистісними та перебувають у сфері персональних відносин, інституційний та системний – це уже сфера нормативного і адміністративного регулювання та відповідальності» (Дегтярьова, 2016).

Міжнародним центром академічної доброчесності (ICAI) за результатами аналізу практичного досвіду впровадження програм академічної доброчесності у освітніх закладах розроблено рекомендації щодо формування умов дотримання академічної доброчесності у академічних спільнотах (Фундаментальні цінності академічної доброчесності):

1) створювати і пропагувати чіткі та справедливі правила, норми і процедури академічної доброчесності, які є практично зрозумілими та можуть бути послідовно втіленими.

2) сприяти поширенню конкретних кроків з формування академічної доброчесності в усіх ланках освітньої діяльності. Просвітницька робота передбачає обговорення фундаментальних цінностей, висвітлення зв'язку між академічною доброчесністю та загальними етичними проблемами;

3) ознайомлювати усіх членів академічної спільноти про стандарти академічної доброчесності, щоб вони сприймалися невід'ємним компонентом освітнього процесу у закладі;

4) впроваджувати дії, прописані у правилах та нормах освітнього закладу послідовно та прозоро. Підтримувати тим, хто дотримується визначених норм та правил;

5) розробляти, роз'яснювати та впроваджувати неупереджені та прозорі системи розгляду порушень академічної доброчесності;

6) запроваджувати сучасні розробки у сфері технологічних та освітніх практик, що дасть змогу передбачати ризики та вирішувати потенційні проблеми, що стосуються академічної доброчесності.

7) регулярно здійснювати оцінку ефективності правил та норм, процедур та практик доброчесності, оновлювати та покращувати їх, за потреби.

Висновки. Аналіз сутності поняття академічна доброчесність у працях вітчизняних дослідників свідчить про інтерпретацію даного феномену крізь призму таких підходів як морально-етичний, аксіологічний, юридичний, культурологічний, системний. Морально-етичний підхід передбачає тлумачення академічної доброчесності як сукупності етичних принципів і правил (Я. Тицька, В. Хмарський та ін.). Аксіологічний підхід трактує дане поняття крізь призму академічних цінностей (В. Зінченко та ін.). Правовий контекст академічної доброчесності відображений у юридичному підході (О. Бернацький та ін.). Як невід'ємну складову культури закладу освіти чи наукового співтовариства обґрунтовують сутність поняття академічна доброчесність дослідники застосовуючи культурологічний підхід. Системний підхід передбачає взаємодію академічного середовища з соціальними, економічними та політичними факторами на різних рівнях (І. Дегтярьова та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хмарський В. Academic integrity в США: кілька спостережень 2015 року. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 53–92.

2. Добросчесність. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>
3. Сопова Д. Академічна добросчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2018. Випуск № 3–4 (56–57). С. 52–56.
4. Тицька Я. Академічна добросчесність та академічна відповідальність у забезпеченні якості освіти. *Теорія держави і права*. 2018. № 11. С. 192–195.
5. Бернацький О. До питання етико-правової природи академічної добросчесності в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4 (92). С. 75–86.
6. Декларація про дотримання академічної добросчесності учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти. 2019. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Deklar_pro_dobr.pdf
7. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Зінченко В. Академічна добросчесність як основа сучасного процесу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 31. Том 3. С. 198–205.
9. Фундаментальні цінності академічної добросчесності. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiRip3Vner9AhVOI4sKHYZNArAQFnoECA0QAw&url=https%3A%2F%2Fwww.donnu.edu.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2Fsites%2F8%2F2019%2F08%2FFundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf&usq=AOvVaw36rtNSkKn6bYfbGgOfHB8X
10. Дегтярьова І. Вплив академічної добросчесності на інституційну практику української вищої школи. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.С.Артиухова. Київ; Таксон, 2016. С. 197–212.

REFERENCES

1. Khmarskyi V. Asademis integrity v SShA: kilka sposterezhen 2015 roku. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Academy of integrity in the USA: some observations of 2015. Academic honesty as the basis of sustainable development of the university] / Mizhнарод. blahod. Fond “Mizhнарод. fond. doslidzh. osvit. polityky”; za zah. red. T.V.Finikova, A.Ie.Artiukhova. Kyiv: Takson, 2016. S. 53–92. [in Ukrainian].
2. Dobrochesnist. [Virtue] Vikipediia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> [in Ukrainian].
3. Sopova D. Akademichna dobrochesnist u systemi profesiinoini pidhotovky maibutnoho pedahoha [Academic integrity in the system of professional training of the future teacher]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka (seriia: pedahohichni nauky)*. 2018. Vypusk № 3–4 (56–57). S. 52–56. [in Ukrainian].
4. Tytska Ya. Akademichna dobrochesnist ta akademichna vidpovidalnist u zabezpechenni yakosti osvity [Academic integrity and academic responsibility in ensuring the quality of education]. *Teoriia derzhavy i prava*. 2018. № 11. S. 192–195. [in Ukrainian].
5. Bernatsskyi O. Do pytannia etyko-pravovoi pryrody akademichnoi dobrochesnosti v Ukraini [To the question of the ethical and legal nature of academic integrity in Ukraine]. *Visnyk LDUVS im. E. O. Didorenka*. 2020. Vyp. 4 (92). S. 75–86. [in Ukrainian].
6. Deklaratsiia pro dotrymanna akademichnoi dobrochesnosti uchasnykom protsesu realizatsii derzhavnoi polityky u sferi yakosti osvity [Declaration on observance of academic integrity by a participant in the process of implementation of state policy in the field of education quality]. 2019. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Deklar_pro_dobr.pdf [in Ukrainian].
7. Pro osvitu [About education]: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
8. Zinchenko V. Akademichna dobrochesnist yak osnova suchasnoho protsesu [Academic integrity as the basis of the modern process]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. 2020. Vyp 31. Том 3. С. 198–205. [in Ukrainian].
9. Fundamentalni tsinnosti akademichnoi dobrochesnosti [Fundamental values of academic integrity]. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiRip3Vner9AhVOI4sKHYZNArAQFnoECA0QAw&url=https%3A%2F%2Fwww.donnu.edu.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2Fsites%2F8%2F2019%2F08%2FFundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf&usq=AOvVaw36rtNSkKn6bYfbGgOfHB8X [in Ukrainian].
10. Dehtiarova I. Pplyv akademichnoi dobrochesnosti na instytutsiinu praktyku ukrainskoi vyshchoi shkoly. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [The influence of academic integrity on the institutional practice of Ukrainian higher education. Academic honesty as the basis of sustainable development of the university] / Mizhнарод. blahod. Fond “Mizhнарод. fond. doslidzh. osvit. Polityky”; za zah. red. T.V.Finikova, A.Ie.Artiukhova. Kyiv; Takson, 2016. S. 197–212. [in Ukrainian].